

TÌNH HÌNH CHUẨN BỊ ĐẠI HỘI XÃ HỘI HỌC THẾ GIỚI LẦN THỨ II TẠI AN ĐỘ

Đại hội xã hội học thế giới cứ 4 năm họp một lần. Đại hội xã hội học lần thứ 10 tổ chức tại Mêhicô năm 1982, đã xác định nội dung đại hội lần thứ 11 xoay quanh những vấn đề xã hội học về sự biến đổi xã hội.

Hội nghị các Viện trưởng các Viện xã hội học các nước xã hội chủ nghĩa họp ngày 6 đến 8 tại Mátxkva vừa qua đã bàn về những vấn đề hợp tác nghiên cứu giữa các Viện Xã hội học các nước xã hội chủ nghĩa, đồng thời đề cập tới những vấn đề mà các nước xã hội chủ nghĩa có thể tham gia tại đại hội thế giới sắp tới.

Viện Xã hội học Việt Nam với tư cách là thành viên của Hội xã hội học thế giới sẽ cùng với các nước xã hội chủ nghĩa chuẩn bị tham gia đại hội này.

Đại hội xã hội học thế giới lần thứ 11 có một tầm quan trọng đặc biệt đối với các nước đang phát triển.

Đại hội bao gồm 6 cuộc hội thảo khoa học chủ yếu, chung quanh những vấn đề liên quan tới sự biến đổi xã hội trong thời đại ngày nay như: những vấn đề lý luận xã hội học về các thiết chế xã hội, về khoa học kỹ thuật, về các khía cạnh của văn hóa, về hòa bình, quân sự hóa và giải quyết xung đột.

Dưới đây, chúng tôi xin giới thiệu bản tóm tắt nội dung của cuộc hội thảo do Ban chấp hành của Hội Xã hội học thế giới vừa thông báo.

Hội nghị hội thảo khoa học I. Các lý thuyết xã hội học và sự biến đổi xã hội.

Người điều phối *Alessandro Cuvally (Ý)*

Ngày nay cần thiết phải suy nghĩ lại về lý thuyết trong xã hội học được cảm nhận thấy nhiều hơn so với cách đây không lâu. Xã hội học luôn luôn là lĩnh vực và là điểm hội tụ của các lý thuyết xung đột với nhau. Chưa bao giờ trong lịch sử xã hội học lại có một hệ thống lý thuyết ngự trị dù vào bất cứ thời điểm nào, ngay cả lý thuyết cấu trúc - chức năng trong những năm 1950 cũng vậy.

Những năm 60 là thời kỳ của cuộc hội thảo luôn sôi nổi của các phương hướng lý thuyết xung đột với nhau gây ra một phần bởi việc phục hồi lại xã hội học mác-xít trong thế giới phương Tây và xã hội học hiện tượng luận và lịch sử. Cùng với sự giảm bớt những phân ly về hệ tư tưởng, tuy nhiên, những năm 70 đã trở thành một giai đoạn mà trong đó có dáng dấp của một sự cùng tồn tại những lý thuyết khác nhau và không một lý thuyết nào trong số đó lại trở thành một hệ thống giữ quyền thống trị.

Những năm 80 có lẽ sẽ là thời gian cho sự so sánh lý thuyết trong sự hiện diện của các vấn đề và nghịch lý lý thuyết không giải quyết được. Sự biến đổi xã hội và hay là sự quá độ xã hội, lý thuyết hành vi xã hội đối đầu với lý thuyết cấu trúc xã hội, xã hội học vĩ mô đối đầu với xã hội học vi mô.

Một tổng quan có tính chất phê phán về những sự phát triển trong quá khứ cần phải có trong lĩnh vực các lý thuyết về biến đổi xã hội. Những vấn đề được đề

cập tới gồm: những sự mơ hồ trong quan niệm về hiện đại hóa, sự coi thường kích thích thời gian trong các lý thuyết về biến đổi, những khái niệm về *tính phức tạp xã hội* và quá trình khác biệt hóa xã hội v.v...

Cuộc hội thảo được đề ra nhằm tạo điều kiện cho *việc tranh luận những vấn đề nay*, những cái mà *giới xã hội học* đang phải đương đầu và để khuyến khích việc nghiên cứu những quan điểm *lý thuyết mới* những cái sẽ có khả năng phối hợp và liên kết những phương hướng khác nhau đang tồn tại nhưng lại cô lập với nhau.

Hội thảo khoa học II. Các thiết chế xã hội và sự biến đổi.

Người điều phối: *Melvin Kohn (Mỹ)*.

Nội dung của những phiên họp này là nhằm xem xét sự thay đổi xã hội trong mối quan hệ với các thiết chế xã hội ví dụ như gia đình, tổ chức lao động, hệ thống phân hạng xã hội, các thiết chế chính trị. Một phiên họp sẽ được dành cho sự biến đổi xã hội *bên trong* các thiết chế, ví dụ, những biến đổi trong cấu trúc và cách hoạt động của gia đình. Phiên họp thứ hai sẽ được dành cho những di động xã hội và những thiết chế đang nảy sinh ra xét tới các quá trình mà qua đó các thiết chế sẽ được hoặc không được thể chế hóa. Phiên họp thứ ba sẽ tập trung vào các mối quan hệ giữa những thiết chế xã hội và đặc biệt nhấn mạnh tới sự biến đổi trong một thiết chế xã hội (ví dụ, tổ chức lao động) sẽ ảnh hưởng như thế nào đến các thiết chế xã hội khác (ví dụ hệ thống phân hạng xã hội). Phiên họp cuối cùng sẽ xem xét những thất bại của các thiết chế, và những chỗ trống giữa các thiết chế có đề cập tới các nhu cầu xã hội không đáp ứng được và các cơ chế không chính quy không được thiết chế hóa được tạo ra để đáp ứng những nhu cầu đó.

Hội thảo khoa học III. Khoa học và kỹ thuật trong sự biến đổi xã hội.

Người điều phối: *Joji Vatanuki (Nhật)*.

Hiện nay, chúng ta đang bước vào một giai đoạn phát triển *khoa học và kỹ thuật* mới đặc biệt trong lĩnh vực như *vi điện tử, kỹ thuật sinh học* và *khoa học vũ trụ*, những ảnh hưởng của chúng đến các xã hội cả ở mức quốc gia lẫn quốc tế thật vô cùng to lớn. Các khóa họp của hội thảo có 3 nhiệm vụ phân tích những ảnh hưởng đó về mặt thực nghiệm, cả ở mức quốc gia lẫn quốc tế và cũng từ quan điểm là làm thế nào kiểm soát được những hiệu quả tích cực của chúng. Chúng ta phải mở rộng việc nghiên cứu về mặt thời gian nhằm bao gồm cả quá khứ, tức là sự ra đời của khoa học và kỹ thuật hiện đại lẫn những hậu quả tương lai của khoa học và kỹ thuật mới. Sự chú ý đặc biệt sẽ được nhằm vào mối quan hệ giữa khoa học và kỹ thuật, một mặt và những giá trị xã hội ở mặt khác: trong khi khoa học và kỹ thuật dường như đã đem theo cùng với chúng một sự thống nhất chung toàn cầu về tiêu thụ và lối sống thì chúng ta phải hiểu được mối quan hệ của chúng với sự dai dẳng của các giá trị truyền thống trong các xã hội và sự hồi phục mới đây của trào lưu tôn giáo chính thống, tính đồng nhất chủng tộc, v.v...

Hội thảo khoa học IV: Các khía cạnh xã hội và sự phát triển kinh tế.

Người điều phối: *Erwin Sheuch (CHLB Đức)*.

Hội thảo khoa học V: Khía cạnh văn hóa của biến đổi xã hội.

Người điều phối: *Margaret Archer (Anh)*.

Tính hợp lý của chủ đề này xuất phát từ một nghịch lý là trong khi tất cả các nhà xã hội học đồng ý rằng sự biến đổi xã hội có một khía cạnh văn hóa thì lại có sự thống nhất trí về việc cái này là cái gì. Đến lượt mình thì hình như tình trạng này lại do quan niệm về văn hóa có tính đặc biệt xét theo hai mặt. Thứ nhất, nó phơi bày sự phát triển giải thích yếu kém nhất của một khái niệm cơ bản trong xã hội học ở mức độ mô tả khái

niệm “văn hóa” vẫn là một sự mơ hồ ghê gớm và trong bất cứ cách nào vẫn là một mối quan hệ nghèo nàn của “cấu trúc” thứ hai, nó đóng một vai trò hết sức kỳ dị trong lý thuyết xã hội ở mức độ giải thích địa vị của văn hóa dao động giữa vị trí của một biến cố hoàn toàn độc lập một sự phụ thuộc bất động vào các thể chế xã hội khác.

Do việc làm sáng tỏ về mặt khái niệm dường như là điều kiện tiên quyết của một cuộc thảo luận về khía cạnh văn hóa của sự biến đổi xã hội nêu tiêu đề thứ nhất được dành cho nhiệm vụ này.

Tiêu đề 1. Sự phát triển suy sụp và phục hồi của khái niệm văn hóa. Tiêu đề này sẽ đề cập tới sự ra đời của khái niệm này; làm thế nào mà thông qua những luận giải *nhân chủng học* mà nó lại trở nên bao trùm được toàn bộ cấu trúc xã hội; khái niệm này rơi như thế nào vào vị trí của một biến số phụ thuộc bên ngoài truyền thống chức năng: nhưng phiên họp này sẽ tập trung vào những cố gắng hiện nay nhằm xây dựng lại khái niệm văn hóa không phải như là một biến số phụ thuộc cũng như không phải là một biến số độc lập.

Tiêu đề 2 - Những sự mâu thuẫn và kế tục về văn hóa trong sự biến đổi. Tiêu đề này là một sự tiếp tục của sự tiêu đề thứ nhất và đặc biệt lưu ý tới vấn đề có thể thiết lập được một sự song song giữa việc phân tích cấu trúc xã hội (ví dụ như là những mâu thuẫn bổ sung hay là những xung đột tương hợp) với những cái đó của văn hóa hay không.

Tiêu đề 3 - Những bản đồ văn hóa và xây dựng bản đồ văn hóa: Phần này ít chú ý đến những vấn đề vĩ mô hơn phần trước. Nó tìm cách khai thác vấn đề “bản đồ văn hóa” bị coi thường mà mỗi nhà nghiên cứu xã hội mang theo trong đầu họ nhưng các câu thành, đường nét và nội dung của nó biến động theo lịch sử, theo cách so sánh và theo cá nhân. Vấn đề lý thuyết chủ chốt cần bàn luận và nhằm vào

những yếu tố đưa tới và đề ra cách xây dựng bản đồ.

Tiêu đề 4 - Những diện mạo thay đổi của tôn giáo. Tiêu đề này cung cấp những nét cơ bản minh họa cho các cuộc đấu tranh luận trừu tượng và lý thuyết. Bằng cách mang những biểu hiện khác nhau (từ các hệ thống tín ngưỡng nguyên thủy tới các phong trào siêu tôn giáo mới nhất) tôn giáo bao hàm một cơ sở để thử thách bất cứ lý thuyết nào về văn hóa và điều được hy vọng là những nhà nghiên cứu sẽ trả lời cho sự thách thức này.

Hội thảo khoa học VI: Xã hội học hòa bình, quân sự hóa và giải quyết xung đột.

Người điều phối: *Ucf Himestramd (Thụy Điển). Arlur Meier CHDC Đức.*

Có nhiều vấn đề không khoan nhượng được và gây bối rối đang đối diện với chúng ta trong cái lĩnh vực của các vấn đề chưa được giải quyết này: nên các giai đoạn trước kia của cuộc chạy đua vũ trang có nguyên có chủ yếu là do mối sợ lẫn nhau vậy thì tại sao, những mối sợ này lại không dẫn đến một sự giảm vũ khí hạt nhân, có cam kết của cả hai bên trong khi hiện nay khả năng “giết được tất cả” đã được hoàn thành? Phải chăng ở đó có những yếu tố khác với những mối sợ lẫn nhau”, cái hiện đang được sử dụng trong quan niệm này. Một giả thuyết đề ra là sự leo thang tình trạng căng thẳng và sản xuất vũ khí và phổ biến chúng không phải là kết quả của những mối sợ quốc tế mà là một sự cạnh tranh quốc tế giữa các nhóm trong các cơ quan kinh tế, chính trị và quân sự của các dân tộc. Những giả thuyết về những mối sợ hãi lẫn nhau và những cuộc xung đột trong nước này (cũng như những giả thuyết khác) có sự kế thừa trong các giả định khác nhau và đôi khi đáng nghi vấn đối với các đường nét về cơ cấu và điều hành cũng như các cấp bậc quân sự - kỹ thuật của

các cơ quan quốc gia tại các nước khác nhau và trong các hệ thống liên minh khác nhau. Những giả định như thế có thể được đề ra theo cách ngoại suy và giá trị thực tế của chúng có thể được bàn luận tới trong phiên họp VI - 1. Phiên họp này được dành cho việc nghiên cứu tình hình đạt được trong lĩnh vực đặc biệt đang phát triển này của các công trình nghiên cứu xã hội học

Tùy thuộc vào việc chấp nhận giả thuyết về mối nghi kỵ quốc tế hay sự xung đột trong nước như là giả thiết tiên khởi chủ yếu là của ban (hai giả thuyết này tất nhiên cũng có thể được kết hợp lại) mà các kết luận khác nhau sẽ được đề ra đối với ảnh hưởng của các phong trào hòa bình có cơ sở quần chúng rộng rãi trong các điều kiện khác nhau. Trong phiên họp VI - 1 những kết luận khác nhau này có thể được bàn luận tới và đôi khi được làm sáng tỏ nếu không phải là thử nghiệm trên thực tế. Các công trình nghiên cứu có tính chất mô tả thực tế đề cập tới sự huy động của các phong trào hòa bình cũng sẽ thích hợp đối với phiên họp VI - 2. Các vấn đề phải được nêu ra ở đây về những điều kiện và hậu quả của các phong trào hòa bình như là nhân tố mang theo sự tiềm ẩn cũng như sự thể hiện của sự biến đổi xã hội bên

trong các dân tộc và hay là trên bình diện quốc tế. Trong khi xem xét các khía cạnh quốc tế của các phong trào vì hòa bình tính phổ cập của hiện tượng này cũng như những nét đặc thù trong một loạt các khu vực của thế giới có thể được bàn tới cùng với những mắt xích tác động qua lại giữa các bộ phận khác nhau của phong trào toàn cầu này.

Do việc hai chủ đề về phiên họp được đề ra ở trên có thể gây ra một dạng chiến tranh lạnh bằng từ ngữ, điều mà nhất thiết phải được loại bỏ, chúng ta phải tập trung vào các phân tích khách quan dựa trên sự nghiên cứu khoa học vững chắc. Chúng ta có trong chuyên đề VI hai phân ban đề cập tới các dải vấn đề kém nhạy cảm hơn đối với một cuộc chiến tranh lạnh bằng từ ngữ. Các giá trị và quyết định xung đột có thể được minh họa trên cơ sở nghiên cứu thực nghiệm về bản chất lịch sử, xã hội - lôgic và xã hội - tâm lý. Chủ đề về quân sự hóa là điểm nổi bật trong một loạt các khu vực của thế giới và có quan hệ với xu hướng áp dụng các biện pháp quân sự không chỉ đối với những sự phân ly giữa nhà nước mà còn đối với những xung đột trong lòng các xã hội; đặc biệt trong các nước thuộc thế giới thứ ba.